

Paula Jukkola, Katri Nieminen, Matleena Seppälä

VAMMAISTEN OSALLISUUS TYÖ- JA PÄIVÄTOIMINNASSA

Asiakkaiden toiveita ja ajatuksia Kalajoen kaupungin erityishuoltolain mukaisesta työ- ja päivätoiminnasta

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutus
Toukokuu 2019**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Toukokuu 2019	Tekijä/tekijät Paula Jukkola, Katri Nieminen ja Matleena Seppälä
Koulutusohjelma Sosionomi		
Työn nimi VAMMAISTEN OSALLISUUS TYÖ- JA PÄIVÄTOIMINNASSA, Asiakkaiden toiveita ja ajatuksia Kalajoen kaupungin erityishuoltolain mukaisesta työ- ja päivätoiminnasta		
Työn ohjaaja Leena Raudaskoski		Sivumäärä 39+ 6
Työelämäohjaaja Saija Heikkilä		
<p>Tämä opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Kalajoen erityishuoltolain mukaisen työ- ja päivätoiminnan kanssa. Kalajoella erityishuoltolain mukaista työ- ja päivätoimintaa toteutetaan kahdessa monitoimikeskuksessa, joista Monitoimikeskus Maakari toimii Kalajoella ja Monitoimikeskus Kuunari Himangalla.</p> <p>Opinnäytetyömme perustuu tutkimus- ja kehittämistehtävään, jonka tavoitteena oli selvittää vammaisten omia ajatuksia ja toiveita toimintaa koskien sekä mahdollistaa asiakkaiden osallisuus toiminnan kehittämisessä ja tuottaa Kalajoen kaupungin erityishuoltolain mukaiselle työ- ja päivätoiminnalle ajankohtaista tietoa toiminnan kehittämistarpeista.</p> <p>Opinnäytetyömme oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka toteuttamisessa käytettiin lomakehaastattelua osana tiedon keruuta. Ajatuksenamme haastattelun käytössä oli saada mahdollisimman laaja aineisto, jonka avulla pystyimme selvittämään toiminnan mahdolliset muutostarpeet.</p> <p>Teoreettisina lähtökohtina opinnäytetyössä olivat erityishuoltolain mukaisen työ- ja päivätoiminnan kehittämisen tarkastelu, osallisuus ja vammaisuus. Taustalla oli sosiaalihuoltolain 1301/2014 uudistus, joka korostaa asiakkaiden palveluiden järjestämistä asiakkaiden osallisuuden perustuen. Kalajoella oli aloitettu toiminnan kehittäminen vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa Kalajoen kaupungin erityishuoltolain mukaiselle työ- ja päivätoiminnalle tietoa palvelua käyttävien asiakkaiden ajatuksista ja toiveista toiminnan kehittämiseksi.</p>		
Asiasanat osallisuus, työ- ja päivätoiminta, vammaisuus		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date May 2019	Author Paula Jukkola, Katri Nieminen, Matleena Seppälä
Degree programme		
Name of thesis PARTICIPATION OF THE DISABLED IN WORK AND DAY ACTIVITIES, clients wishes and thoughts on the work and day activities arranged in Kalajoki City in accordance with Special Care Act		
Instructor Leena Raudaskoski	Pages 39+ 6	
Supervisor Saija Heikkilä		
<p>This thesis was carried out in co-operation with the unit of day and work activities in Kalajoki that arranges activities in accordance with the Law on special care for the disabled. The Day and work activities based on the Law on special care for the disabled in Kalajoki are carried out by two multifunctional facilities, Maakari in Kalajoki and Kuunari in Himanka.</p> <p>Our thesis was based on a research and development assignment, whose goal was to find out the thoughts and wishes of the disabled regarding the operation of the day and work activities unit of Kalajoki and make it possible to include clients in the process of change in operation. Our aim was also to produce current information about the needs for development for the day and work activities unit.</p> <p>Our thesis was a qualitative study. We used form interview as a part of data collecting. We used the interview because we wanted to collect as wide of a material as possible to help us find out the possible needs of development.</p> <p>The Theoretical framework of this thesis discussed the development of day and work activities based on the Law on special care for the disabled, inclusion and disability. The reformed Social welfare law 1301/2014 which highlights organizing services based on inclusion of the client's effects on the background. Measures have been taken to develop the operation of the unit to meet their clients' needs better in Kalajoki. The purpose of our thesis was to produce information for the day and work activities unit of Kalajoki about the thoughts and wishes of their clients to develop their operation.</p>		
Key words. day and work activities, disability, inclusion		

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 VAMMAISTEN OSALLISUUS TYÖ- JA PÄIVÄTOIMINNASSA	3
2.1 Vammaisuuden määritelmä.....	3
2.2 Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta	5
2.3 Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta	7
2.4 Osallisuus.....	8
3 VAMMAISIA KOSKEVA YLEISLAINSÄÄDÄNTÖ	11
3.1 Vammaispalvelulaki	12
3.2 Sosiaalihuollon työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistus	13
4 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	15
4.1 Haastattelulomakkeen suunnittelu	16
4.2 Tavoite, tarkoitus ja rajaus.....	17
4.3 Toimintaympäristön kuvaus	18
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	19
5.1 Lomakehaastattelu	20
5.2 Haastattelun kulku	21
6 HAASTATTELUIDEN TULOKSET	24
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	28
7.1 Tutkimuksen eettisyys	31
7.2 Tutkimuksen luotettavuus	31
LÄHTEET	33
LIITTEET	
KUVAT	
KUVA 1. Prosessikaavio	15
TAULUKOT	
TAULUKKO 1. Asiakkaat tekevät mielellään.....	24
TAULUKKO 2. Asiakkaat eivät halua tehdä.....	25

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan asiakkaiden ajatuksia ja toiveita Kalajoen kaupungin erityishuoltolain mukaisesta työ- ja päivätoiminnasta. Tämä toiminta on osa Kalajoen kaupungin työ- ja toimintapalveluita. Kalajoen kaupungin monitoimikeskuksissa järjestetään nuorille ja aikuisille vammaisille suunnattua työtoimintaa.

Vammaisuutta tarkastellaan pääsääntöisesti lääketieteellisestä ja sosiaalipoliittisesta näkökulmasta. Vasta viime aikoina vammaisia henkilöitä koskevat toimenpiteet ovat alkaneet muuttua enemmän yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja yhdenvertaisuuteen liittyviksi. Tämän hetkistä yhteiskuntaamme on pyritty muuttamaan vammaisten henkilöiden osalta, jotta kaikilla olisi tasa-arvoinen mahdollisuus elää ja toimia yhdenvertaisena muiden kanssa.

Suomi on sitoutunut edistämään kaikille avointa ja syrjimätöntä yhteiskuntaa, joka taataan vammaisten henkilöiden osalta perustuslaissa (731/1999) yhdenvertaisuudella ja syrjinnän kieltämisellä. (Suomen perustuslaki 731/1999.) Hallitus on asettanut keskeisiksi vammaispoliittisiksi tavoitteiksi vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen kohtelun sekä elämänhallinnan, työ- ja toimintakyvyn ja omatoimisuuden tukemisen. Vammaisten henkilöiden paikkaa yhteiskunnassa on haluttu parantaa kehittämällä heitä koskevaa lainsäädäntöä ja palveluita. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 20.)

Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) tullessa voimaan 1.4.2015 lain ydinajatuksena oli asiakkaiden tarpeiden mukaisten palveluiden järjestäminen. Tämän seurauksena alettiin kiinnittää huomiota asiakkaiden eriarvoisuuteen palveluiden saannissa. Uuden lain kautta työmarkkinastatus ja sairausdiagnoosi eivät ole enää määräävässä asemassa palveluista päätettäessä, vaan huomioidaan asiakkaan yksilöllisen tuen tarve arjessa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Tämän muutoksen lisäksi sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön uudistaminen on lakivalmistelussa. Tämä sosiaalihuollon erityislaki korvaa lain kuntouttavasta työtoiminnasta ja vammaisten henkilöiden työllistymistä sekä työ- ja päivätoimintaa koskevat lait. Lakiuudistuksen on tarkoitus astua voimaan 1.1.2021. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Opinnäytetyömme perustuu tutkimus- ja kehittämistehtävään, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa asiakkaiden osallisuutta työ- ja päivätoiminnan kehittämisessä. Tämä toteutettiin kehittämämme haastattelulomakkeen avulla, joka selvitti, millaista toimintaa asiakkaat haluavat tai eivät halua tehdä. Halusimme rajata tutkimuksen näkökulman asiakkaiden kokemuksiin ja toiveisiin, jotta palvelua olisi mahdollista kehittää nimenomaan asiakkaiden näkökulmasta.

Vammaisten osallisuudesta oli saatavilla runsaasti erilaisia tutkimuksia, mutta varsinaisesti työ- ja päivätoimintaan liittyviä tutkimuksia oli vähän. Näkemyksemme ovat saman suuntaisia kuin Hallapuro Jaanan ja Patamäki Matleenan vuonna 2016 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassa On tärkeää osallistua, ettei ole vain ylhäältä ohjattua. Hallapuro ja Patamäki toteavat pro gradu -tutkielmassaan:

Työpajoihin osallistuneet toivat esiin, että työtoiminnasta saa kavereita. Sitä pidetään siis sosiaalisessa mielessä tärkeänä paikkana. Osallistujat arvostivat ja toivoivat lisää yhteisiä tapahtumia ja retkiä. (Hallapuro & Patamäki 2016).

Myös Kehitysvammaliiton kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävää työtoimintaa arvioineen selvityksen mukaan työ- ja toimintakeskusten toiminnassa on yleisesti ottaen kehitettävää. Selvityksessä tuotiin esiin, että työ- ja toimintakeskuksissa tarvitaan tulevaisuudessa sisällöllistä kehittämistä sekä yksilöllisempiä toimintatapoja ja lisäresursseja, ja lisäksi toiminta voisi sisältää enemmän työkeskusten ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa. Tämänkaltaisen toiminta lisäisi mahdollisuuksia irtautua toimintakeskuksista fyysisesti ja toisi vaihtelua päiviin (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010). Kyseisen selvityksen pohjalta myös Kalajoella on haluttu selvittää, mitä erityishuoltolain mukaisessa päivä- ja työtoiminnassa olevat asiakkaat haluaisivat toiminnassa tehdä.

Opinnäytetyön tekijöinä halusimme lisätä tietämystämme vammaisuudesta sekä kehittää omaa osaamistamme kehitysvammaisten parissa työskentelemisessä.

2 VAMMAISTEN OSALLISUUS TYÖ- JA PÄIVÄTOIMINNASSA

Lähes joka sadas suomalainen on joillakin tapaa kehitysvammainen. Suomessa on kehitysvammaisia arviolta 45 000. Kehitysvammaisuus on moniulotteinen ja epäselvä ilmiö, joka määrittyy myös sosiaalisesti eikä vain biologisesti. (Seppälä 2017, 9.)

Kehitysvammaiset ovat merkillinen joukko. Mikään muu väestöryhmä ei ole kokenut vastaavanlaista kaikenkattavaa asennemuutosta: tulla ei-toivotuista, syrjityistä, pilkatuista, pelätyistä ja jopa vainotuista ihmisistä täysvaltaisiksi ja arvostetuiksi kansalaisiksi, joiden oikeudet hyvään elämään laki turvaa. Tämän parempaa osoitusta ihmisyyden ja hyvinvoinnin voittokulusta ei maassamme ole. (Seppälä 2017. [Karl Grunewald 2010, 19.]

Kehitysvammaisuudella tarkoitetaan vaikeutta oppia ja ymmärtää uusia asioita, ja sen vaikutukset yksilön elämään ovat jokaisella erilaisia. Kehitysvammaisuus voi olla lievää, jolloin henkilö pystyy toimimaan melko omatoimisesti ja itsenäisesti ja tarvitsee mahdollisesti tukea vain joillakin elämänalueilla. Vaikeasti kehitysvammainen ihminen taas tarvitsee jatkuvaa tukea. (Kehitysvammaliitto 2018a.)

Kehitysvammaiselle uusien asioiden omaksuminen ja käsitteellinen ajattelu on vaikeaa, mutta silti heillä voi olla kykyä oppia monia asioita samalla tavalla kuin muillakin. Älykkyydosamäärän mittaamista on usein käytetty kehitysvammaisuuden kuvaamiseksi. Älykkyydosamäärä ei kuitenkaan määrittele koko ihmisen persoonallisuutta. Kasvatus, elinympäristö, elämäkokemukset ja oppiminen vaikuttavat siihen, millaiseksi ihminen kasvaa. Tämä sama pätee myös kehitysvammaisiin ihmisiin. Heillä on oma persoonallisuutensa, omat vahvuutensa, mahdollisuutensa ja kykynsä, jotka on löydettävä ja joita täytyy tarvittaessa tukea. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2012, 165.)

2.1 Vammaisuuden määritelmä

Kehitysvammaisuus voidaan määritellä monella eri tavalla, mutta käytetyin määritelmä on maailman terveysjärjestön (WHO) syy- ja tautikohtainen diagnoosiluokitus ICD-10:n (International statisticaal Classification of Diseases and Related Health Problems), jonka mukaan:

älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Puutteellisesti kehittyneitä ovat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat

kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Älyllinen kehitysvammaisuus voi esiintyä joko yksinään tai yhdessä minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa (Manninen & Pihko 2012,16).

Käsitteenä vammaisuus on aina sidoksissa siihen yhteisöön ja ympäristöön, jossa sitä käytetään. Vammaisuus on yhteiskunnan ja yhteisön normien, historiallisten tilanteiden ja asenteiden määrittelemää. Yhteisöt määrittelevät itseään, jäseniään sekä toisia yhteisöjä. Vammaisuutta määritellään ja arvioidaan erilaisten tukien ja palveluiden myöntämisen yhteydessä. Kuitenkin kysymys siitä, kuka on vammaisen henkilö, on viime kädessä aina yksilön itsensä määriteltävissä oleva asia. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018c.)

Viimeisin virallinen kansainvälinen määritelmä vammaisuudesta on tehty YK:n vammaissopimuksessa:

Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others. (United Nations, 2007).

Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, 27/2016, Artikla 1).

Vammaissopimuksen alkuperäisversiossa käytetään termiä persons with disabilities, joka suomeksi käännetään yleensä vammaiset henkilöt, mutta disability tarkoittaa vammaisuuden lisäksi toimintarajoitteisuutta. Suomalainen käänös ei siis tavoita englanninkielisen käsitteen viestiä siitä, että kyseessä on henkilö, jonka eräänä piirteenä on toimintarajoite. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018c.)

Toimintakyvyn ja toimintarajoitteiden ymmärtämiseksi on vammaisuuden asteen määrittely tärkeää mm. lakisääteisten palvelujen toteuttamisen näkökulmasta. (Manninen & Pihko 2012, 329.) Suomen kehitysvammaisten erityishuoltoa koskevan lain (519/1977 1:1§) mukaan kehitysvammaiseksi katsotaan henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan tukia. Vammalla tarkoitetaan psyykkistä tai fyysistä vajaavuutta, joka rajoittaa pysyvästi suorituskykyä. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 1:1§; Malm ym. 2012, 165.)

Kela käyttää etuuksia määritellään termejä vaikeavammainen ja vaikeasti vammainen. Syvästi kehitysvammaisten ihmisten se katsoo olevan pysyvästi avuttomassa tilassa. Henkilö on vaikeavammainen Kelan määritelmän mukaan, kun hänellä on huomattavia vaikeuksia tai raituusia selviytyä jokapäiväisistä toimistaan. Tämän määritelmän mukaan keskivaikeasti, vaikeasti ja syvästi kehitysvammaiset ihmiset luokitellaan vaikeavammaisiksi. (Kela 2018; Aaltonen & Arvio 2011, 15.) Lääketieteellisen hoidon ja kuntoutuksen onnistumiseksi on tärkeä ja ammattimaista käyttää diagnostisia malleja. Erilaisten vammasta johtuvien vaikeuksien ja taitojen tunnistaminen auttaa oikea-aikaisien ja oikeanlaisten hoitojen ja tukitoimien saamiseen. (Manninen & Pihko 2012 19; 329.)

Vammaisuuden lääketieteellisen määrittelyn saaman kritiikin pohjalta on alettu käyttämään myös sosiaalisen selityksen mallia, jonka mukaan vammaisuudessa ei ole ensisijaisesti kyse yksilön vajavaisista ominaisuuksista vaan sosiaalisesta ilmiöstä, joka syntyy yksilön ja yhteisön välisestä suhteesta. Vammaisuuden sosiaalisessa selitysmallissa vaikuttavana tekijänä on yhteiskunnalliset rajoittavat rakenteet. Vammaiset ihmiset kohtaavat ongelmia, jotka johtuvat yhteiskunnan haluttomuudesta ja epäonnistumisesta korjata nämä rajoittavat rakenteet. (Miettinen 2010, 48-49.)

2.2 Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta

Kun erilaiset määritelmät luokittelevat vammaisuutta, niin työtoimintaa taas viitoittavat yhteiskunnalliset ja lainsäädännölliset määritelmät ja muutokset. Asenteet vammaisuutta ja vammaisten henkilöiden työssäkäyntiä kohtaan ovat tämän päivän yhteiskunnassa myötämielisiä ja joustavampia kuin aikaisemmin. Tästä huolimatta yhtenä merkittävimmistä vammaisen henkilön työllistymistä koskevista haasteista ovat yhteiskunnalliset asenteet ja näkemykset vammaisista henkilöistä työelämässä. (Teittinen 2015, 86-89.)

Kunnan vastuulla on sosiaalihuoltolain (2014) mukaan järjestää vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa sekä vammaisten henkilöiden työtoimintaa. Toiminnan tavoitteena on parantaa vammaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksia ja kohottaa heidän työhön osallistumisen astetta. Nämä toimenpiteet antavat vammaiselle henkilölle mahdollisuuden työ-

kyvyttömyyseläkkeen sijaan olla työelämässä. Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on pitää vaikeasti työllistyvien henkilöiden tukimuodot monipuolisena. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Näiden on oltava vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa, joka toteutetaan työtoiminnan muodossa. (Vesala, Klem & Ahlsten 2015, 10-11; Hallapuro & Patamäki 2016, 11-12.)

Laissa kehitysvammaisten erityishuollosta (1977) säädetään kehitysvammaisille henkilöille tarjottavista erityisistä sosiaalihuollon palveluista, joita ovat mm. toiminnallinen valmennus, kuntoutus, työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta ja huolenpito. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 517/1977.) Sosiaalihuoltolain ja kehitysvammalain mukaisissa työtoiminnoissa on yhtäläisyyksiä toiminnalle asetettujen tavoitteiden osalta. Näiden palveluiden tärkeimpänä tavoitteena on toimintakyvyn ylläpito ja mielekkään tekemisen tarjoaminen. (Vesala ym. 2015, 10-11.)

Vammaisille henkilöille tarkoitettua työtoimintaa järjestetään pääsääntöisesti kuntien työ- ja toimintakeskuksissa. Kehitysvammaisuudesta kertovan verkkopalvelu Vernerin mukaan työtoiminnassa ja työllistymistä tukevassa toiminnassa on noin 9 000 kehitysvammaista henkilöä. Työtoiminta on yleensä puu – ja tekstiilityötä sekä yrityksille tehtävää alihankintatyötä. Tämän lisäksi se voi olla keskusten sisällä tapahtuvaa toimintaa, kuten keittiötöitä, kiinteistöhuoltotöitä, siivousta sekä muuta työtoimintaa. Myös liikunta ja aikuisopiskelu ovat osa toimintakeskuksen työpäivää. Palvelu on lakisääteistä sosiaalipalvelua, siitä ei makseta palkkaa eikä se kerrytä eläketurvaa. Vammaisille henkilöille voidaan maksaa työtoiminnasta työosuusrahaa, joka voi olla 0-12 euroa päivältä. (Vernerinet 2019; Kairi ym. 2010, 15.)

Edellä mainitun työkeskustoiminnan lisäksi vammaisille henkilöille järjestetään työtoimintaa keskuksen ulkopuolella tavallisilla työpaikoilla. Tätä työtoiminnan muotoa kutsutaan avotyöksi. Avotyössä toimitaan vastaavanlaisessa toiminnassa kuin työkeskuksessa, mutta toiminta järjestetään muissa kunnan palveluyksiköissä tai yrityksissä. Tästäkään työstä ei makseta palkkaa eikä se kerrytä eläketurvaa. Avotyötä ei ole tarkoitettu vammaisten henkilön uraksi, vaan sen tarkoituksena olisi johdatella vammaisen henkilö palkkatyöhön. (Kehitysvammaliitto 2019a.)

2.3 Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta

Vammaispalvelulain (1987) mukaan kunnalla on velvollisuus järjestää vaikeavammaiselle henkilölle päivätoimintaa joko omana toimintana tai ostopalveluna, mikäli henkilö vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee välttämättä palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Päivätoimintaa järjestäessä vaikeavammaisena pidetään työkyvyttöntä henkilöä, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman erittäin vaikean toimintarajoitteen vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolain (2014) mukaiseen toimintakykyä ylläpitävään ja sitä edistävään työtoimintaan. Hänen toimeentulonsa perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/370; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2018a.)

Päivätoiminnan tavoitteena on tukea vammaisen henkilön arjessa selviytymistä ja elämänhallintaa. Päivätoiminnan avulla halutaan vahvistaa vammaisen henkilön kykyjä, joita hän tarvitsee suoriutuakseen itsenäisesti arkielämän askareista sekä kehittää hänen sosiaalisia vuorovaikutustaitojansa, joka ennaltaehkäisee haasteita ja ylläpitää elämän laatua. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2018a.)

Päivätoimintaa tulee olla vammaispalvelulain 8b §:n mukaan kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa. Toiminnalla halutaan lisätä vaikeasti vammaisten henkilöiden kontakteja kodin ulkopuolelle sekä integroitumista yhteiskuntaan. Päivätoimintaa tulee järjestää siten, että vammaisen henkilön on mahdollista osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa. Mikäli henkilö kykenee osallistumaan työtoimintaan osa-aikaisesti tai henkilöllä on jokin muu hänestä johtuva syy, on toimintaa järjestettävä siten, että henkilö voi osallistua päivätoimintaan harvemmin kuin viitenä päivänä viikossa. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2018a.) Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta kuljetusta ja aterioita lukuun ottamatta on asiakkaalle maksutonta sosiaalipalvelua (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992).

Vammaispalvelulain mukaisen päivätoiminnan tavoitteena on taata kaikille vaikeavammaisille henkilöille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua toimintaan (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista

380/1987). Vammaispalvelulain lisäksi päivätoimintaa voidaan järjestää myös kehitysvammalain nojalla, jolloin palvelua järjestetään lähinnä vaikeimmin vammaisille (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977).

Toimintaa voidaan järjestää myös uuden sosiaalihuoltolain (2014) perusteella osana sosiaalista kuntoutusta. Arvioitaessa, olisiko sosiaalihuoltolain perusteella järjestettävissä päivätoimintaa, tulee ottaa huomioon palvelutarpeen arviointi, mahdollinen asiakassuunnitelma, asiakkaan etu sekä muut mahdolliset asiat aina jokaisen henkilökohtaisen ja tämän hetkisen tilanteen mukaan. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2018a.)

Vammaisten henkilöiden päivätoimintaan tulee lain mukaan kuulua kodin ulkopuolella järjestettyä itsenäisessä elämässä selviytymistä tukevaa ja sosiaalista vuorovaikutusta edistävää toimintaa (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987). Päivätoiminnan on oltava tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jonka tavoitteena on tukea itsenäisessä elämässä selviytymistä sekä vahvistamaan niitä elämänhallinnan taitoja, joita vaikeimmin vammaiset henkilöt tarvitsevat selvitäkseen arkielämän askareista omatoimisesti. Toiminnalla halutaan edistää myös sosiaalisia taitoja, jotka parantavat ihmisen elämänlaatua ja auttavat ennaltaehkäisemään mahdollisia haasteita elämässä. Päivätoiminnan kautta ihmiset saavat lisättyä kontaktejaan ympäröivään yhteiskuntaansa. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2018a.)

2.4 Osallisuus

Osallisuutta on laajan luonteensa vuoksi kutsuttu sateenvarjokäsitteeksi, sillä se kokoaa erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja (Leemann & Hämäläinen 2016, 589–592). Osallisuus käsitteenä on moninäkökulmainen. Se on käsitteenä vaikea ja sekoitetaan usein käsitteeseen osallistuminen. Osallisuuden kokemuksen kautta ihminen saa kokemuksen kuulumisesta johonkin; olemista, elämistä ja toimimista muiden ihmisten kanssa. Osallistumista kuvataan toimintana, jonka tarkoitus on mahdollistaa osallistuminen. (Nivala & Ryyänen 2013,26.)

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan osallisuudella tarkoitetaan mukaan kuulumista, mahdollisuutta vaikuttaa sekä yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. (Sosiaali ja terveysministeriö 2019b.) Isola ym. (2017) määrittelevät osallisuuden olevan omaa hyvinvointia tukevaa aineellista ja aineetonta ja elämälle merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita

lisäävää toimintaa. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari, & Keto-Tokoi 2017.)

Osallisuuden toimivuuden kannalta on tärkeää, että yhteisö hyväksyy siihen haluavan yksilön osakseen, jotta yksilöstä tulisi yhteisön jäsen. Osallisuuden onnistumiseen tarvitaan toimivaa yhteisöä ja yksilöllistä aktiivisuutta yhteisön elämän toimivuuteen. Näin saadaan luotua yhteisöllisyyden tarjoama yhteenkuuluvuuden sekä yksilöllinen osallistumisen tunne. (Nivala & Ryyänen 2013, 27.)

Osallisuudessa on tärkeä luoda tasapainoinen vuorovaikutus jäsenien välille, joka mahdollistaa merkityksellisyyden, toimintakykyisyyden ja mahdollisuuden tunnetta. (Nivala & Ryyänen 2013, 29.) Isolan ym. (2017) mukaan osallisuus ilmenee päätösvaltana omassa elämässä, vaikuttamisen mahdollisuutena, yhteisen hyvän edistämiseen osallistumisena sekä vuorovaikutuksellisiin sosiaalisiin suhteisiin liittymisenä. Osallisuutta on ihmisten välisissä katseissa, kosketuksissa, liikkeissä ja kommunikaatiossa. (Isola ym. 2017.)

Osallisuuden edistäminen on yksi Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteista. Se on nostettu yhdeksi keskeiseksi keinoksi torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuus käsitteenä on laaja, mistä johtuen ei ole yksimielisiä toimintatapoja ja -malleja. (Era 2013.) Osallisuus näyttäytyy sosiaalipoliittisen näkökulman kautta tarkasteltuna linkittymisenä hyvinvoinnin lähteisiin. Se on myös vapautta tavoitella yhteisön, yhteiskunnan ja itsensä arvostamia asioita. (Isola ym. 2017. [Sen 2013].) Yhteiskunta- ja palvelujärjestelmän pitäisi vastata tarpeeseen tuntea itsensä merkitykselliseksi sekä siihen, että yhteiskuntaryhmästä riippumatta ihmisten olisi mahdollista kokea yhteisöllisyyttä tai toisin sanoen vertaisuutta (Isola ym. 2017. 19-20.)

Valmisteilla olevassa sosiaalihuoltolain työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön muutoksessa osallisuudella tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa itseään koskevien asioiden käsittelyyn, omaan toimintaympäristöönsä, yhteisöjensä ja yhteiskunnan toimintaan sekä tehdä valintoja itseään koskevissa asioissa omien voimavarojensa mukaisesti sekä tarvittaessa tuetusti (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2014).

Osallisuuden toteutuminen on opinnäytetyömme keskiössä. Laadimme ja toteutimme kyselyn vastaamaan tähän tarpeeseen. Kyselymme kautta sosiaalihuollon mukaisen työ- ja päivätoiminnan asiakkaat pääsivät kertomaan näkemyksiään, jotta toimintaa voidaan kehittää heidän mielipiteensä huomioiden. Asiakkaat saivat mahdollisuuden vaikuttaa sekä kokea itsensä ja mielipiteensä merkitykselliseksi. Osallisuuden näkökulmasta opinnäytetyömme on tarpeellinen ja käytännönläheinen.

3 VAMMAISIA KOSKEVA YLEISLAINSAÄDÄNTÖ

Suomessa vammaisen henkilön palveluista säädetään sosiaalihuoltolaissa (L 1301/2014), laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista eli vammaispalvelulaissa (L 380/1987) ja laissa kehitysvammaisten erityishuollosta eli kehitysvammalaissa (L 759/1977). (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019a.)

Sosiaalihuoltolaki (2014) on yleislaki, jonka mukaan myös vammaiselle henkilölle on järjestettävä välttämättömät palvelut. Jos henkilö ei saa riittäviä palveluja yleislain perusteella, hänellä on oikeus erityislakien perusteella myönnettäviin palveluihin. Vammaispalvelulaki (1987) on ensisijainen verrattuna kehitysvammalakiin (1977), mutta siitä huolimatta vammaiset henkilöt, jotka tarvitsevat erityishuollon palveluita, saavat palvelut kehitysvammalain (1977) perusteella. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987; Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977; Kaipinen 2017.)

Sosiaalihuoltolain (2014) avulla pyritään vähentämään eriarvoisuutta ja syrjäytymistä. Lain yksi päämäärinä on taata tarpeenmukaisten, riittävien ja laadukkaiden sosiaalipalveluiden saanti yhdenvertaisilla perusteilla. Sosiaalihuoltolaki (2014) toimii pohjana koko sosiaalihuollon arvoperustalle, jolloin asiakaslähtöisyys on merkittävässä asemassa. Sosiaalihuollon palvelut tulee järjestää asiakkaan tarpeiden mukaisesti ja häntä on kuultava ja mahdollistaa osallistuminen sekä kohdeltava ja palveltava hyvin. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 67.)

Vuonna 2014 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta. Tavoitteena on myös vähentää eriarvoisuutta, edistää osallisuutta ja turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut. Sosiaalihuoltolain nojalla tulee edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1§.)

Sosiaalihuoltolain (2014) lisäksi laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000) eli ns. asiakaslaki on tärkeä laki vammaisia henkilöitä ajatellen. Asiakaslain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaan oikeuksia hyvään sosiaalihuoltoon. Molemmat lait pyrkivät korostamaan asiakkaan edun merkitystä, osallisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa häntä

koskeviin palveluihin ja niiden toteutumiseen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000; Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 64-79.)
Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta, sittemmin kehitysvammalaki, on ollut voimassa vuoden 1978 alusta. Kehitysvammalaki on puitelaki, joka määrittelee tarkasti kehitysvammahuollon organisaation. Laki antaa laajat mahdollisuudet kehitysvammahuollossa järjestettävälle toiminnalle ja sen mahdolliselle kehittämiseksi. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977; Manninen & Pihko 2012, 275.)

Laissa on säädetty erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluita (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519 1§).

Tähän lakiin viitaten järjestetään toimintoja, jotka vaativat ammattitasaista tietoa kehitysvammaisuudesta ja aiheeseen perehtyneisyyttä. (Manninen & Pihko 2012, 275-276.)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta velvoittaa ylläpitämään ja edistämään erityishuollossa olevan henkilön hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta. Erityishuollossa olevalle henkilölle on turvattava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 381/2016, 42§.)

3.1 Vammaispalvelulaki

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista astui voimaan huhtikuussa 1987.

Lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/370).

3.2 Sosiaalihuollon työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistus

Kun saimme opinnäytetyöaiheemme työelämänedustajalta, oli heidän keskeinen ajatuksensa ryhtyä kehittämään toimintaansa uuden lakimuutoksen mukaiseksi ja lisätä vammaisten osallisuutta heidän oman toimintansa muutoksissa. Tämä tuleva lakimuutos koski sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön uudistamista, joka on tällä hetkellä lakivalmistelussa. Muutoksen tarkoituksena oli, että sosiaalihuollon erityislaki korvaa lain kuntouttavasta työtoiminnasta ja vammaisten henkilöiden työllistymistä sekä työ- ja päivätoimintaa koskevat lait. Lakiuudistuksen on tarkoitus astua voimaan 1.1.2021. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Laki uudistuksen tarvetta oli ryhdytty selvittämään Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän (nk. TEOS-työryhmän) kanssa vuonna 2012. Selvitys koski tarvetta uudistaa sosiaalihuoltolain (710/1982), kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lain (519/1977), vammaispalvelulain (380/1987) sekä lain kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001) sisältyviä työelämäosallisuuden tukemiseen liittyviä kokonaisuuksia lainsäädännön ja toiminnan sisältöjen kehittämisen näkökulmasta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Työryhmän tehtävänä oli lähteä tutkimaan sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan palvelujärjestelmän rakenteita ja sitä koskevaa lainsäädäntöä sekä asiakkaiden mahdollisesti saamia lisäetuja palvelujärjestelmästä. Työryhmä arvioi nykyisen vammaispalvelulain mukaisen päivätoiminnan suhdetta sosiaalihuoltolaissa olevaan vammaisille henkilöille tarkoitettuun työtoimintaan, kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain mukaiseen työtoimintaan sekä kuntouttavan työtoiminnan lain mukaiseen kuntouttavaan työtoimintaan. Työryhmä tarkasteli myös mahdollisuutta yhdistää nämä lait yhdeksi työelämäosallisuutta tukevaa toimintaa koskevaksi laiksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Työelämäosallisuutta säätelevää lainsäädäntöä ja palveluita vertailtiin työryhmän toimesta muihin työllistymiseen liittyviin lainsäädäntöihin ja palveluihin. Tämän perusteella voitiin tehdä ehdotuksia mahdollisille uudistuksille koskien sosiaalihuollon lainsäädäntöä ja palvelujärjestelmän uudistusta. Tämän uudistuksen tavoitteena on vahvistaa heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden hyvinvointia, osallisuutta ja työ- ja toimintakykyä sekä lisätä heidän

mahdollisuuksiensa työllistymiseen. Näillä toimenpiteillä halutaan lisätä sosiaalihuollon työllistymistä ja osallisuutta tukevien palveluiden oikea-aikaisuutta ja valinnanvapautta ja palveluiden yksilöllisempää järjestämistä sekä heikossa työmarkkina-asemassa olevien palveluiden ja tukitoimen muovaamista asiakaslähtöisemmäksi ja joustavammiksi. Näin saadaan selkeytettyä järjestämisedellytyksiä työpaikalla tapahtuviin sosiaalipalveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

TEOS-työryhmän vuonna 2014 julkaiseman loppuraportin perustella, todettiin sosiaalihuollon lainsäädännön tarvetta uudistettavaksi. Lainsäädäntö on haluttu uudistaa, jotta laki kuntouttavasta työtoiminnasta sekä vammaisten työllistymistä tukeva toimintaa ja työtoimintaa sekä kehitysvammaisten työtoimintaa ja työhönvalmennusta koskevat osiot poistettaisiin ja korvattaisiin uudella erityislailla. Tämän lisäksi suositeltiin, että enää ei järjestettäisi erillisiä palveluita vammaisille ja vammattomille henkilöille työelämäosallisuutta edistävissä sosiaalihuollon palveluissa. Sosiaalihuoltoa kannustettiin loppuraportissa kehittämään palveluitaan ja toimintaansa uuden lainsäädännön myötä heikossa työllistymisasemassa olevien henkilöiden kohdalla. Ehdotuksena oli antaa sosiaalista kuntoutusta, joka voitaisiin vielä jaotella kahteen osaan; työelämävalmiuksia edistävään sosiaaliseen kuntoutukseen ja osallisuuteen yksilöllisissä palveluntarpeissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Uudella lailla halutaan turvata oikeanlaiset ja yhdenvertaiset palvelut kaikille vammaisille henkilöille. Tämän lisäksi tuleva laki vahvistaisi vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta. Uudella lain avulla YK:n vammais- ja lapsen oikeuksien sopimuksien periaatteet saataisiin paremmin toteutumaan. Pääpaino on vammaisen henkilön osallistumisessa ja osallisuudessa, jotka tulevat näkyviin, kun palveluiden tarvetta arvioidaan, suunnitellaan ja toteutetaan. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019b.)

4 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

Opinnäytetyömme prosessi (KUVIO1.) sai alkunsa syksyllä 2018, kun pohdimme kehittämistyön kurssilla sopivaa aihetta kehittämistyön tehtäväksi. Yksi opinnäytetyömme tekijöistä oli harjoittelussa keväällä 2018 Kalajoen kaupungin työ- ja toimintapalveluissa. Työharjoittelun aikana oli tullut esille tulossa oleva sosiaalihuollon työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistus. Otimme yhteyttä Kalajoen työ- ja toimintapalveluihin, jossa yhteydenottoomme suhtauduttiin myönteisesti. Toimeksiantajamme nosti esille tulevan lakiuudistuksen, jonka pohjalta aloimme suunnittelemaan omaa opinnäytetyötämme. Yhteistyötahomme esitti toiveensa kartoituksesta, jonka kautta saataisiin tietoa siitä, millaisia toiveita ja ajatuksia asiakkailta on päivä- ja työtoiminnan suhteen. Toteutusmuodoksi valikoitui haastattelulomake, joka kartoittaa asiakkaiden toiveita ja ajatuksia toiminnasta.

KUVIO 1. Opinnäytetyön prosessikaavio

Opinnäytetyön tekemiseen osallistui kolme henkilöä. Opinnäytetyöprosessille oli kaikkien tekijöiden kanssa laadittu toimintasuunnitelma sekä yhteiset tavoitteet. Varsinaisessa kirjoitusvaiheessa työmäärää jaettiin tekijöiden kesken. Ryhmämme toimi keskustelevasti ja koimme opinnäytetyön tekemisen yhdessä laadukkaammaksi kuin yksin tehdessä. Tutkimuksen haastattelulomakkeen teko- ja analysointivaiheessa toimimme valtaosin ryhmänä, mutta kirjoitusvaiheessa toiminta oli yksilöllisempää.

Opinnäytetyön menetelminä käytettiin osallistavaa haastattelulomaketta asiakkaiden näkemysten ja esille tulevien kehittämissideoiden selvittämiseksi. Opinnäytetyömme antaa asiakkaille osallisuuden kokemuksen kautta mahdollisuuden tuoda esille näkemyksiään toiminnasta. Kalajoen kaupungin monitoimikeskusten henkilökunta saa tutkimuksestamme ajankohdasta tietoa asiakkaiden näkemyksistä päivä- ja työtoiminnasta. Tämä tukee toiminnan mahdollista kehittämistä ja uudelleen organisointia.

4.1 Haastattelulomakkeen suunnittelu

Työelämänedustajan kanssa käydyn alkutapaamisten jälkeen aloimme työstämään erilaisia versioita haastattelulomakkeesta. Tärkeää suunnitteluvaiheessa oli huomioida työn esteettömyys, sillä vastaajakunnan taso oli vaihteleva. Olimme laatineet tiukan aikataulun haastattelulomakkeiden suunnittelulle ja toteutukselle. Aikataululle muutoksia aiheutti haastattelulomakkeen testaaminen ja mielipiteiden saaminen sekä muokkaaminen asiakkaille sopivaksi.

Aloitimme haastattelulomakkeen laatimisen pohtimalla asiakkaille sopivimpia toteutustapoja. Pelkät kysymykset lomakkeella eivät olleet riittäviä, vaan tarvitsimme konkreettisempia puheenaiheita. Päädyimme käyttämään kuvia asiakkaiden kanssa haastattelun tukena. Jokainen opinnäytetyöntekijä teki oman versionsa haastattelulomakkeesta, mutta mikään niistä ei toiminut sellaisenaan. Jatkoimme kehittelyä ja päädyimme yhdistämään ideoitamme.

Ennen varsinaisen tilaajaryhmämme haastattelulomakkeen käyttöönottoa toteutimme testilomakkeen kehitysvammaisten parissa työskenteleville sekä neljälle päivätoiminnassa olevalle asiakkaalle. Testauksen tarkoituksena oli kerätä palautetta haastattelulomakkeen toimivuudesta ja muokata lomaketta palautteen perusteella. Testilomakkeesta saadun palautteen pe-

rusteella muokkasimme haastattelulomakkeen lopulliseen muotoonsa. Lomakkeessa haasteelliseksi koettiin kuvien määrä sekä niiden tarkkuus. Tärkein huomio oli, kuinka suuri rooli haastattelijalla on haastattelutilanteen onnistumisessa. Testilomakkeen avulla pyrimme pienentämään virheellisten vastausten määrää.

Haastattelulomaketta muokattiin useita kertoja ja lopullinen lomake oli erilainen kuin alkuperäinen. Haastattelulomakkeen suunnittelu oli haastavaa, koska lomakkeen tarkoituksena oli olla mahdollisimman yksinkertainen ja selkeä sekä antaa vastaajille mahdollisuuden ilmaista itseään ilman rajoittamista. Alkuperäisessä versiossa oli enemmän avoimia kysymyksiä, mutta päädyimme poistamaan osan niistä vastaamisen haastavuuden vuoksi. Lopullisessa haastattelulomakkeessa oli kaksi kuvienvaihtokysymystä sekä näille molemmille vaihtoehdoille avoimet kysymykset.

Seuraava haasteemme oli kuvien ja kuva-aiheiden valinta. Kuvia ei saanut olla liikaa, mutta ne eivät saisi liiaksi rajoittaa vastausmahdollisuuksia. Kuvat valittiin eri tyyppisistä aktiviteeteistä, jotta erilaiset asiat olisivat monipuolisesti edustettuna. Valitsimme aiheista mahdollisimman selkeät ja yksinkertaiset kuvat, jolloin ne olivat helposti tunnistettavia ja ymmärrettäviä. Tämän lisäksi kuvien joukkoon valittiin kysymysmerkin kuva, jonka tarkoituksena oli, että asiakas voi ehdottaa asioita, joita kuvissa ei ole. Kuvia valikoitui mukaan 22 kappaletta.

4.2 Tavoite, tarkoitus ja rajaus

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuoda esille Kalajoella erityishuoltolain mukaisessa päivä- ja työtoiminnassa olevien asiakkaiden toiveita toimintaa koskien. Tarkoituksena oli nostaa esiin asioita, joita on jatkossa mahdollista huomioida paikallisesti toimintaa kehitettäessä. Kalajoella oli jo ryhdytty suunnittelemaan ja osin toteuttamaankin toimintaa, jossa enemmän pystyttäisiin huomioimaan asiakkaiden yksilölliset tarpeet ja saamaan toimintaa enemmän monitoimikeskusten ulkopuolelle.

Opinnäytetyömme perustui tutkimus- ja kehittämistehtävään, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa asiakkaiden osallisuutta työ- ja päivätoiminnan kehittämisessä. Tämä toteutettiin kehittämämme haastattelulomakkeen avulla, joka selvitti, millaista toimintaa asiakkaat haluavat tai

eivät halua tehdä. Halusimme rajata tutkimuksen näkökulman asiakkaiden kokemuksiin ja toiveisiin, jotta palvelua olisi mahdollista kehittää nimenomaan asiakkaiden näkökulmasta.

4.3 Toimintaympäristön kuvaus

Kalajoella erityishuoltolain mukaista työ- ja päivätoimintaa toteutetaan kahdessa monitoimikeskuksessa, joista Monitoimikeskus Maakari toimii Kalajoella ja Monitoimikeskus Kuunari Himangalla. Monitoimikeskukset tarjoavat työ- ja päivätoimintaa erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Arvoina toiminnassa ovat asiakaslähtöisyys, luottamus, turvallisuus sekä tasa-arvo. Toiminta monitoimikeskuksissa on kuntouttavaa, opittuja taitoja ylläpitävää sekä edistävää. Toiminnan tarkoituksena on tukea asiakasta toimimaan täysipainoisena yhteiskunnan jäsenenä. (Kalajoki 2019.)

Kalajoen monitoimikeskuksissa on erilaisia työ- ja päivätoimintaryhmiä. Asiakkaat työskentelevät Maakarissa ja Kuunarissa 1-5 arkipäivänä viikossa. Heidän päivänsä sisältö on rakennettu jokaisen asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli vahvistaa entisestään yksilöllistä toimintaa. Näin jokaiselle asiakkaalle löydetään omia taitoja ja osaamista tukevaa toimintaa ja tekemistä. Osa monitoimikeskusten asiakkaista työskentelee avotyössä muissa Kalajoen kaupungin toimipisteissä. Monitoimikeskusten viikoittaiseen toimintaan kuuluvat liikunta- ja musiikkiryhmät. Kalajoen työ- ja toimintaa on pyritty jalkauttamaan myös monitoimikeskusten ulkopuolelle. Palveluntuottajat arvioivat ja kehittävät toimintaansa aktiivisesti vastaamaan asiakkaiden muuttuvia elämäntilanteita ja toimintakyvyn muutoksia, jotta palvelut vastaavat oikea-aikaisesti asiakkaan palvelutarvetta. (Kalajoki 2019.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyömme oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa oli myös kehittämistutkimuksen piirteitä. Kehittämämme haastattelulomakkeen avulla mahdollistimme korkean vastausprosentin sekä pystyimme tukemaan asiakkaiden osallisuutta Kalajoen työ- ja päivätoiminnan sisällön suunnittelussa. Näin ollen kehittäminen kuului oleellisena osana opinnäytetyöprosessiimme.

Laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta pidetään usein joustavana tutkimuskäytäntönä. Laadullisessa tutkimuksessa analysointimenetelmät eivät ole niin tarkkavaiheisia kuin tilastomatemattiset kvantitatiiviset analysointimenetelmät. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa korostuu tulkinnallisuus. Korostuminen johtuu merkityksien ja kokemusten keskeisyydestä. Laadullisen tutkimuksen tulokset on ymmärrettävä tulkinnaksi jostakin tapahtumasta. (Ronkainen 2013, 82-83.)

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on prosessi, jonka vaiheet etenevät osittain limittäin eikä niitä voida selkeästi erottaa toisistaan. Myös tutkimustehtävät tai -menetelmät voivat muotoutua vähitellen tutkimuksen edetessä. Tutkija oppii tutkimusprosessinsa aikana ja hänen tietoisuutensa kehittyminen muokkaa tutkimuksen etenemistä. (Kiviniemi 2015, 74-75).

Tutkimusongelma ei välttämättä ole täsmällisesti ilmaistavissa tutkimuksen alkuvaiheessa, vaan tutkimusongelma täsmentyy koko tutkimuksen ajan. Toisaalta on kuitenkin ymmärrettävä, ettei yhden tutkimuksen kautta voi ratkoa tai selvittää kaikkea, vaan on rajattava ja keskityttävä jonkun kokonaisuuden selvittämiseen (Kiviniemi 2015, 75).

Kehittämistutkimukseen kuuluu erilaisia tutkimusmenetelmiä, joita käytetään tarpeen vaati- malla tavalla. Monimenetelmäisessä tutkimusotteessa yhdistyvät sekä kvalitatiiviset että kvantitatiiviset menetelmät. (Kananen 2012, 19). Kehittämistutkimuksessa tutkijalta vaaditaan osallistuvaa havainnointia, jotta syntyy syvälinen ymmärrys tutkimuksen kohteesta. (Kananen 2012, 49.)

Toteutimme prosessiarviointia jokaisessa opinnäytetyön vaiheissa, jotta saimme tehtyä mahdollisimman hyvän tutkimuksen. Prosessiarviointi opinnäytetyöprosessin aikana on tärkeää, jotta tuloksiin voidaan vaikuttaa jo kehittämisvaiheen aikana. (Kananen 2012, 23.) Työssämme

korostuu haastattelun kehittämisen tärkeys. Kohderyhmämme on haastava tutkijan näkökulmasta, sillä haastateltavien kognitiiviset kyvyt poikkeavat ryhmän sisälläkin suuresti.

5.1 Lomakehaastattelu

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa tutkimusaineistoa voi kerätä eri tavoilla. Tutkimushaastattelumuotoja ovat lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin haastattelu. Ominaista lomakehaastattelulle on, että tutkija päättää ennalta ja harkitusti kysymysten muodon ja esittämisjärjestyksen. Lomakehaastattelu on toimiva aineistonkeruumenetelmä, kun tutkimusongelma ei ole kovin laaja ja tavoitteena on hyvin rajattu esimerkiksi yhtä asiaa koskevien mielipiteiden, näkemysten, käsitysten tai kokemusten kuvaaminen. (Vilkkä, 2005, 80-81.)

Haastattelua pidetään joustavana tutkimusmenetelmänä ja se sopii monenlaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelijä pääsee haastattelutilanteessa kielelliseen vuorovaikutukseen haastateltavan kanssa. Tämä luo mahdollisuuden tiedonhankinnalle itse tilanteessa. Haastattelussa on mahdollista tulkita haastateltavan ei-kielellisiä vihjeitä, jotka voivat helpottaa vastausten ymmärtämisessä. Haastattelutilanne korostaa ja tuo esille sen, että ihminen on tutkimuksessa aktiivinen ja merkityksiä luova osapuoli. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34-35.)

Lomakehaastattelu eli strukturoitu haastattelu tehdään nimensä mukaisesti lomakkeilla. Lomakehaastattelussa kysymysten muoto, väitteiden muoto ja esittämisjärjestys ovat ennalta määrittäjä. Lomakehaastattelussa itse haastattelu on melko nopea suorittaa, kun kysymykset on saatu laadittua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203.)

Lomakehaastattelu sopii parhaiten tilanteisiin, joissa perinteisellä postikyselyllä voitaisiin saada huono osallistumisprosentti. Lomakehaastattelu eroaa perinteisestä kyselystä siinä, että haastattelijä merkitsee saadut vastaukset ylös vastaajan puolesta. Strukturoidussa haastattelussa suurin haaste on haastattelun ja kysymysten muotoilu. Lomakehaastattelun suurena etuna voidaan pitää tietojenkäsittelyn nopeutta. Valmiiksi tehtyjen kysymysten ansiosta lomakehaastattelu ei myöskään ole paikkasidonnainen. Strukturoidun haastattelun vaarana on, että haastattelijan omat asenteet ja käsitteet heijastuvat kysymyksissä. Tämä on ymmärrettävää,

koska haastattelija joutuu etukäteen miettimään täysin määritellyt kysymykset ja niihin kohdistetut väittämät. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 45.)

Tässä opinnäytetyössä aineistonkeruumenetelmäksi valikoitiin lomakehaastattelu. Ajatuksenamme haastattelun käytössä oli saada mahdollisimman laaja aineisto, jonka avulla pystyimme selvittämään toiminnan mahdolliset muutostarpeet. Tavoitteenamme haastatteluissa oli mahdollistaa vastaajien oma näkemys toiminnasta. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, joita oli yhteensä 35. Kaikki haastatteluihin osallistuneet asiakkaat olivat Kalajoen kaupungin monitoimikeskusten asiakkaita, jolloin heidän kokemuksensa toiminnasta oli ajankohtaista. Haastattelut toteutettiin Kalajoen kaupungin monitoimikeskus Maakarissa ja Kuunarissa. Haastateltavia ei valittu erikseen, vaan kaikki vapaaehtoiset saivat osallistua haastatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 74.)

5.2 Haastattelun kulku

Opinnäytetyömme aineisto koostuu Kalajoen kaupungin monitoimikeskusten asiakkaiden kanssa käytyjen haastatteluiden avulla tuotetusta materiaalista, jossa 35 asiakasta toivat esille näkemyksiään monitoimikeskusten työ- ja päivätoiminnasta. Alkuperäisen suunnitelman mukaan monitoimikeskusten henkilökunta olisi suorittanut haastattelut käytännössä. Päädyimme kuitenkin yhdessä tilaajan kanssa siihen, että teemme haastattelut itse. Syitä tähän olivat konkreettisemmän oppimiskokemuksen saaminen sekä tasapuolisen haastattelutilanteen säilyttäminen. Asiakkaat saattoivat haluta miellyttää tuttuja ohjaajiaan, joten näin pystyimme takaamaan haastattelun vastauksille paremman luotettavuuden.

Toteutimme haastattelut Kalajoen kaupungin monitoimikeskuksissa Maakarissa 7.-8.11.2018 ja Kuunarissa 9.11.2018. Asiakkaita haastateltiin erilaisia toiminnallisia kuvia käyttäen (LIITE 1). Kaikki käytetyt kuvat ovat Papunetin kuvapankin sisältöä. Kuvien tarkoituksena oli helpottaa toiminnan hahmottamista, kuitenkin liikaa vaikuttamatta siihen. Kuvia oli 22 kpl. Kuvat olivat helposti ymmärrettäviä, ja yhtä kuvaa lukuun ottamatta eivät kaivanneet selityksiä. Kuvista tablettityöskentely-kuva oli monille haastateltaville vaikea hahmottaa. Kuva oli piirretty versio tabletilaitteesta, ja jälkepäin totesimme, että aidon tabletilaitteen kuva olisi ollut paremmin ymmärrettävissä. Tabletin käyttö ei kiinnostanut asiakkaita muutenkaan, mutta tietokone nousi esiin useammassa haastattelussa. Syy tabletilaite-kuvan valintaan oli ajatus digipalveluiden

lisääntyvyydestä yhteiskunnan eri palveluissa. Kiinnostus tabletti/tietokonetyöskentelyyn olisi voinut mahdollistaa monitoimikeskusten toiminnan kehittämisen tälle kysynnälle.

Kuvien lisäksi jokaisella asiakkaalla oli oma vastauslomake (LIITE 2), johon haastattelija kirjasi ylös jokaisen vastaajan vastaukset ja ajatukset. Haastatteluun osallistuminen oli asiakkaille vapaaehtoista, ja heille kerrottiin vastausten pysyvän anonyymeina. Olimme antaneet asiakkaille ennakkotietoa haastattelusta ja sen tarkoituksesta aikaisempien vierailukertojen aikana ennen virallisia haastattelupäiviä. Näin asiakkailla oli mahdollisuus valmistautua haastattelutilanteeseen.

Tavallisessa keskustelussa osapuolet ovat yleensä tasapuolisessa asemassa. Tämä näkyy siinä, että osapuolet voivat vuorotella kysyjän ja vastaajan rooleissa. Haastattelussa haastattelija ohjaa keskustelua, jolloin hänen rooliinsa kuuluu kysymysten asettelu. Strukturoitu haastattelu tarkoittaa muodollista haastattelua, kun taas toisena ääripäänä voidaan pitää täysin strukturoimatonta haastattelua. Haastattelun yhtenä päätavoitteena on saada kerättyä luotettavaa ja pätevää tietoa. (Hirsjärvi ym. 2007, 203-202.)

Ennen varsinaista haastattelutilannetta hankimme haastattelulomakkeelle ja kuville vertaisarviointia vammaisten parissa toimivilta ammattilaisilta ja neljältä koehenkilöltä. Myös koulussa pidetyn kehittämistyön tuntien avulla saimme ideoita haastattelun toteuttamiseen. Näiden kehittämisasioiden kautta päädyimme toteuttamaan haastattelun parityöskentelynä. Toinen toimi havainnoitsijana ja toinen haastattelijana. Näin havainnoitsija pystyi havainnoimaan ja tarkkailemaan asiakkaan elekieltä ja toinen vastasi varsinaisesta ohjeistamisesta, haastattelusta ja teki tarvittavat tarkentavat kysymykset. Tämän jälkeen havainnoijan ja kyselijän kokemukset yhdistettiin ja varmistettiin, olivatko tilanteen aikana saadut tiedot ja tulkinnat yhteneväiset.

Havainnointia käytetään itsenäisesti tai esimerkiksi haastattelun lisänä ja tukena. Havainnoinnin etuna on, että sen avulla saadaan välitöntä ja suoraa tietoa yksilön, ryhmien ja organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi sopii menetelmänä hyvin laadullisen tutkimuksen menetelmäksi. Havainnoiden voi myös tutkia tilanteita, jotka muuttuvat nopeasti tai ovat vaikeasti ennakoitavissa. Havainnointi sopii menetelmäksi myös silloin, kun tutkittavilla on kielellisiä vaikeuksia (esim. lapset) tai kun halutaan tietoa, josta tutkittavat eivät mielellään kerro haastattelijalle suoraan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2004, 201-203.)

Monitoimikeskuksissa saimme haastatteluja varten käyttöömme rauhalliset huoneet, joissa haastattelut voitiin tehdä ilman häiriötekijöitä. Haastatteluihin ei ollut varattu tiettyä aikaa henkilöä kohden, vaan jokaisen haastateltavan kohdalla edettiin haastateltavan ehdoilla. Haastattelut tehtiin suunnittelemaamme tavalla parityöskentelynä, jotta havainnointi oli mahdollisimman tarkkaa. Joissakin tapauksissa parityöskentely ei ollut mahdollinen ja osalla haastateltavista oli henkilökohtainen avustaja mukana auttamassa vastauksien tulkintaa. Haastattelutilanteissa saatu tieto kirjattiin välittömästi ylös mukaan lukien havainnot ja tarkennukset.

Vastaukset luettiin asiakkaille ääneen kirjaamisen jälkeen, jotta voitiin varmistaa molemmin puolinen ymmärrettävyys. Hirsijärven ja Hurmeen (2017) mukaan itse tulosten analysointi alkaakin jo haastatteluvaiheen aikana. He myös pitivät etuna tutkijan itse tekemää haastattelutyötä, sillä silloin tutkija pystyy havainnoimaan tilannetta samanaikaisesti. (Hirsijärvi & Hurme 2017, 136.)

Onnistuimme valitsemaan hyvät kuvat (LIITE 1) haastatteluun käytettäväksi, jotka tukivat haastattelun toimivuutta ja sujuvuutta. Kuvat auttoivat kyselyn toteuttamista sekä mahdollistivat keskustelun siirtymisen myös laajemmaksi aiheen ympärillä. Kuvat toimivat haluamallamme tavalla keskustelun tukena ja virittäjinä. Saimme vastaajia enemmän kuin ryhmämme ja toimeksiantaja oletti.

Olimme asettaneet henkilökohtaisiksi tavoitteiksi haastateluille lomakkeen selkeyden, onnistuneen haastattelutilanteen, korkean vastausprosentin sekä huolellisen vastausten analysoinnin. Aineistoa analysoidessa tarkoituksena on tiivistää ja jäsentää kerättyä tietoa ja kasvattaa sen tuomaa tietoa. Tämän tutkimuksen aineiston analysoinnissa käytettiin merkitysten tulkintaa. Tällä tarkoitetaan, että emme ole tyytyneet vain pelkkään puheen antamaan tietoon vaan tulkinta on syväluotaavampaa. Näin tulokset muovautuvat laajemmiksi. (Hirsijärvi & Hurme 2017, 137.) Tulosten analysoinnissa etenimme aineistolähtöisesti etsimällä haastatteluista ensin yhdistävät tekijät. Aineistosta koottiin samaa aihetta käsittelevät vastaukset yhteen. Tässä opinnäytetyössä ne olivat asiakkaiden mielestä miellyttävät ja epämiellyttävät toiminnot. Tämän lisäksi kiinnitimme runsaasti huomiota kehittämisen kannalta esiin tuleviin asioihin.

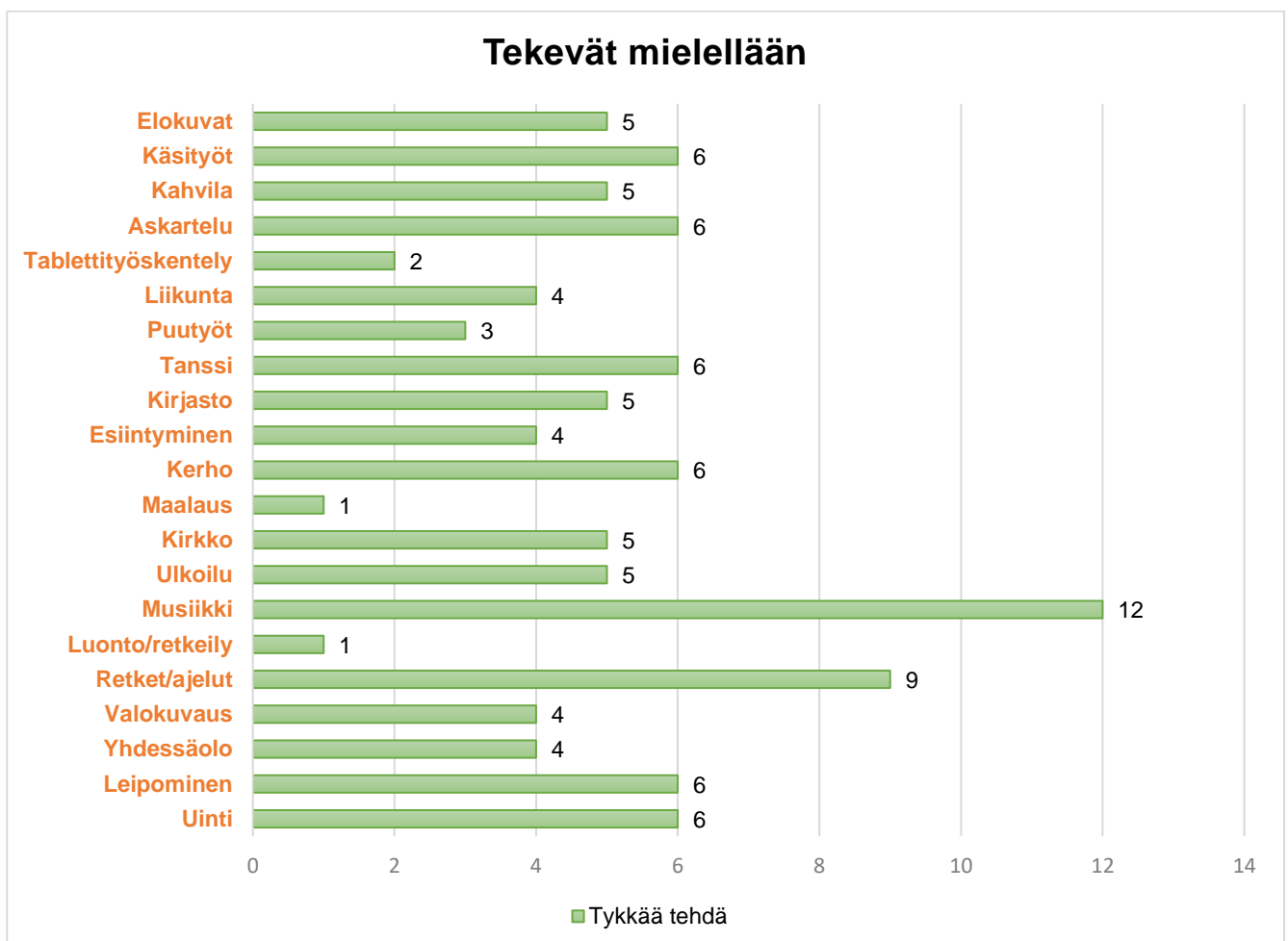
6 HAASTATTELUIDEN TULOKSET

Haastatteluun vastasi kaiken kaikkiaan haastattelupäivien aikana 35 asiakasta neljästäkymmenestä, jolloin vastausprosentti oli 85%, ja näin ollen vastausprosentti oli ennakoitua huomattavasti korkeampi. Alun perin arvelimme vastausprosentin olevan noin 50% vastaajista. Arviomme perustui oletukseen haastatteluun halukkaista asiakkaista.

Haastattelun perusteella mielekkäimmiksi (TAULUKKO 1) tekemisiksi nousivat musiikki, retket tai ajelut sekä jaetulla kolmannella sijalla uinti, leipominen, kerho, tanssi, askartelu ja käsityöt. Epämieluisimpina (TAULUKKO 2) koettiin uinti, puutyöt ja käsityöt.

Alla olevassa taulukossa (TAULUKKO 1) on kooste, jossa on esitelty asiakkaiden toiveet siitä, mitä he tekevät mielellään.

TAULUKKO 1. Taulukko mitä asiakkaat tekevät mielellään

Lisäksi haastatteluissa nousi esille muita asioita, joita asiakkaat haluaisivat tehdä tai mistä he pitävät. Näitä olivat ostoksilla käynti, pyöräily, postin hakeminen, naamiaiset, keittiöpuuhat, kotityöt, pöydän kattaminen, musiikkikeikoilla käynti, koirat, lasten kanssa leikkiminen, ratsastaminen, kavereiden kanssa lautapeliä pelaaminen ja hipan leikkiminen sekä aurinko koettiin piristävänä elementtinä.

Leivonta, ja erityisesti sämpylöiden leivonta, nousi esiin monien asiakkaiden puheissa haastattelutilanteessa. Ostoksilla käyminen ja tietokoneen käyttö mainittiin myös muutaman kerran. Valokuvaus mainittiin myös keskusteluissa, vaikka kyselyssä se ei sijoittunut kärkisijoille. Valokuvauksen kohteena mainittiin bändit keikoilla, eläimet ja luonto.

Alla olevassa taulukossa (TAULUKKO 2) on kooste, jossa on esitelty vähiten pidetyt aktiviteetit.

TAULUKKO 2. Taulukko mitä asiakkaat eivät halua tehdä

Lisäksi haastatteluissa nousivat esille asioita, jotka asiakkaat kokevat epämiellyttäviksi tai joita he eivät tykkää tehdä. Näitä olivat muun muassa tuolijumppa, haravointi, tiskaaminen, yksin tekeminen, kuvattavana oleminen, lastenhoito ja kirjat. Esiin nousivat myös seuraavat asiat: puutyövälineet koettiin pelottaviksi ja koneet ovat sellaisia, ettei niitä osaa käyttää, uimataidon puuttuminen vaikutti selvästi uimisen mielekkyyteen, ompelukoneen käyttö oli hankalaa ja tilojen viihtymättömyys ja epämukavuus aiheuttaa ahdistusta.

Vastauksista kävi ilmi musiikin sekä retkien ja ajeluiden olevan kaikista mieluisimpia ajanvietteitä asiakkaille. Usea haastateltavista kertoi, että musiikki on heille todella tärkeä ja voimaannuttava asia, joka auttaa käsittelemään ja ilmaisemaan tunteita. Suurimmalle osalle vastaajista tämä tarkoitti musiikin kuuntelemista, mutta osa sisällytti siihen myös soittamista ja laulamista. Kalajoen työ- ja päivätoiminnan järjestämät musiikkipiirit koettiin mukaviksi, ja niitä odotettiin innolla. Osa asiakkaista toivoi, että he pääsisivät konserttiin katsomaan bändejä. Erilaiset konsertti- ja keikkakäynnit ovat tällä hetkellä jo osana Kalajoen työ- ja päivätoiminnan aktiviteettejä. Näiden toimintojen lisäämiseen suurin vaikuttava tekijä on resurssit. Asiakkaiden kannalta koemme tärkeäksi, että vuosittaiset konserttimatkat säilyisivät osana toimintaa. Kalajoella on vammaisille tarkoitettu bändi, johon osa työ- ja päivätoiminnan asiakkaista kuuluu. Koimme, että olisi hienoa antaa mahdollisuus bändikokemukseen myös muille halukkaille esimerkiksi erilaisten teematempausten kautta kuten talenttikisa tai bändiviikko.

Retket ja ajelut nousivat haastattelutilanteissa useasti esiin, ja niistä kerrottiin paljon hyviä kokemuksia. Asiakkaat nauttivat, kun pääsivät näkemään kauniita, uusia maisemia ja paikkoja. Monille jo pelkkä linja-auton kyydissä olo oli hieno kokemus, eikä päämäärällä ollut niinkään väliä, vaan maisemien katselu oli usealle asiakkaalle tärkeintä. Kalajoen työ- ja päivätoiminnan järjestämät ajelut olivat todella pidettyjä ja asiakkaat harmittelivat, ettei auton kyytiin pääse useammin. Asiakkaat toivoivat lisää ajeluita ja retkiä, joita voitaisiin yhdistää työllistävään toimintaan.

Tärkeänä koetut työtehtävät antoivat asiakkaille onnistumisen kokemuksia. Työtehtäviä olivat mm. postin vieminen ja hakeminen sekä kahvilassa työskentely. Asiakkaat nauttivat, kun saavat tehdä jotakin merkityksellistä ja olla osana yhteiskuntaa. Kokemusta siitä, että saa olla avuksi muille, pidettiin tärkeänä. Opinnäytetyöryhmämme mietti, olisiko jonkin yrityksen kanssa mahdollista sopia esimerkiksi mainosten tai ilmaisjakelulehtien jakelusta muutaman kerran viikossa.

Tanssi koettiin mielekkääksi toiminnoksi. Asiakkaat kertoivat halukkuudesta kokeilla tanssimista, mutta kokivat tanssitaiteidensa olevan riittämättömät, eivätkä siksi listanneet tanssia mieluisiin aktiviteetteihin. Asiakkaiden kanssa voitaisiin yhdessä käydä läpi, kuinka paljon erilaisia tanssityylejä ja -lajeja on olemassa, ja heille voisi näyttää, ettei ole yhtä oikeaa tapaa tanssia. Tämä voisi rohkaista asiakkaita osallistumaan tanssillisiin aktiviteetteihin, ja he pääsisivät kokeilemaan jotain uutta ja nauttimaan liikunnan hyödyistä. Osa asiakkaista halusi ehdottomasti pitäytyä perinteisissä paritansseissa, mutta osaa kiinnostivat myös modernimmat tanssit. Asiakkaille voisi järjestää tanssitunnin tai tanssituokion, jossa he pääsisivät kokeilemaan erilaisia tanssityylejä. Välttämättä ei tarvitsisi pitäytyä tiukoissa koreografioissa, vaan pääpaino olisi liikkumisen ilossa musiikin tahtiin. Tämä voisi olla hauska vaihtoehto tuolijumpalle ja muille perinteisille jumppatuokioille, jotka moni asiakkaista koki tylsäksi.

Tietokoneiden käyttö oli osalle asiakkaista todella mieluista, ja he käyttivät konetta vapaa-ajallaan paljon. Tietokoneilla tehtiin eri asioita; osa pelasi erilaisia pelejä, toiset katsoivat elokuvia, osa muokkasi ottamiaan valokuvia ja käytti tietokonetta musiikin kuunteluun. Tietokoneiden käyttömahdollisuuksia kannattaisi lisätä osaksi työ- ja päivätoimintaa. Esimerkiksi kuvanmuokkaustaitoja hyödynnettäisiin erilaisten mainosten tai tiedotteiden tekemisessä, joita Kalajoen työ- ja päivätoiminta voisi käyttää toiminnassaan. Asiakkaat saisivat taitojensa näyttämisen ja oppimisen lisäksi myös kokemuksen tärkeän työtehtävän tekemisestä.

Uinti, puutyöt ja käsityöt olivat vähiten pidettyjä aktiviteetteja. Puutyöt ja käsityöt ovat aikaisemmin olleet toiminnan keskeisiä osa-alueita, joiden rinnalle on kaivattu enemmän muuta tekemistä. Uimataidon puute, käytettävien koneiden ja laitteiden hankaluus sekä terveydelliset rajoitteet nousivat esiin useammassa haastattelussa. Erityisesti puutyö koettiin epämukavaksi pölyn ja melun vuoksi. Pölyhaittoja voisi pienentää suojalasein ja hengityssuojaimin aina puutyötilassa oleskeltaessa ja kuulosuojaimet tai korvatulpat suojaisivat kuuloa.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kartoittaa asiakkaiden näkemyksiä Kalajoen erityishuoltolain mukaisesta työ- ja päivätoiminnasta. Opinnäytetyömme oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Siinä oli paljon kehittämistutkimuksen piirteitä, ja haastatteluiden teoreettisina lähtökohdina käytiin läpi toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä ja niihin tulevia muutoksia, työllistymistä tukevia palveluja ja tukitoimia sekä osallisuutta. Tavoitteena opinnäytetyössämme oli selvittää vammaisten omia ajatuksia ja toiveita toimintaa koskien ja tuottaa tätä kautta Kalajoen kaupungin erityishuoltolain mukaiselle työ- ja päivätoiminnalle ajankohtaista tietoa toiminnan kehittämistarpeista. Mielestämme tavoitteet täyttyivät, koska vastausprosentti nousi odotettua korkeammaksi ja saimme tuotettua ajankohtaista tietoa tilaajalle asiakkaiden ajatuksista työ- ja päivätoimintaa koskien.

Kalajoen monitoimikeskukset ovat tälläkin hetkellä järjestäneet asiakkailleen monipuolista työ- ja päivätoimintaa. He ovat halunneet tukea asiakkaan mahdollisuuksia osallistua toiminnan kehittämiseen sekä antaa kokemuksia toimia yksilöllisesti täyspainoisena yhteiskunnan jäsenenä. (Kalajoki 2019). Toiminnan perustuminen asiakaslähtöisyyteen, asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden huomioimiseen sekä kuunteluun ovat tärkeitä lähtökohtia toiminnan kehittämiseksi. Halusimme antaa asiakkaille mahdollisuuden mielipiteiden esille tuomiseen sekä osallistaa heitä toiminnan kehittämiseen.

Tulevaisuudessa Kalajoen monitoimikeskuksissa voitaisiin toteuttaa asiakkaiden mielipiteiden keruuta asiakasraateja tai yhteisökokouksia hyväksikäyttäen, jolloin heille tärkeät asiat tulevat varmemmin esille. Vertaistukitoiminta voisi olla hyvä mahdollisuus lisätä asiakkaiden merkityksellisyyden tunnetta. Vertaisohjaajina voisivat toimia halukkaat asiakkaat, jotka voisivat opettaa toisilleen esimerkiksi tietokoneen käyttöä. Vertaisohjaajatoiminnassa otettaisiin asiakkaiden osaaminen ja voimavarat koko yhteisön käyttöön, mikä on osallisuutta parhaimmillaan. Myös erilaiset liikunta- ja jumppakerhot, musiikkikerhot tai tietokonekerhot voisivat olla mahdollisia toteuttaa vertaisohjaajatoiminnan avulla.

Opinnäytetyömme mahdollisti asiakkaiden ajatusten ilmaisemisen, ja jatkossa toiveita ja kehitysideoita voisi antaa yhteisökokouksen kautta. Jatkuvasti esillä oleva palautelaatikko mahdol-

listaa palautteen annon matalalla kynnyksellä. Palautelaatikon sisältö voitaisiin läpi käydä kuukausittaisessa yhteisökokouksen tapaamisessa. Yhteisökokous on menetelmä, jonka avulla voidaan lisätä asiakkaiden osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Sen tarkoituksena on antaa yhteisön jäsenille mahdollisuus saada ja jakaa tietoa.

Aikaisempien tutkimusten perusteella voimme todeta opinnäytetyömme tulosten viitoittavan samaan suuntaan aikaisempiin tutkimuksiin nähden. Tämänhetkinen työ- ja päivätoiminta on murroksessa tulevan lakimuutoksen seurauksena. Lakimuutoksen pohjalta on tehty selvityksiä, joiden perusteella työ- ja toimintakeskuksiin tarvitaan tulevaisuudessa toiminnan kehittämistä, yksilöllisempiä toimintatapoja ja lisäresursseja. TEOS-ryhmän loppuraportin (2014) mukaan työtoimintakeskusten toiminta voisi sisältää enemmän työkeskuksen ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa, jolloin olisi mahdollisuuksia kehittää toimintaa monipuolisemmaksi ja vaihtelevammaksi. Vammaisten ihmisten asemaa yhdenvertaisena yhteiskunnassa halutaan parantaa tulevilla muutoksilla.

Haastatteluihin osallistuneiden asiakkaiden näkemykset olivat avartavia. Vaikka asiakkaiden toiveista ei noussut huomattavaa kritiikkiä esille, tulkitsimme vastauksista toiveita toiminnan kehittämiseen. Epämieluisina pidetyt asiat ovat aikaisemmin olleet toiminnan keskiössä olevaa tekemistä. Asiakkaiden toiveista voidaan nostaa esille myös heidän halukkuutensa monipuolistaa työtehtäviä sekä lisätä talon ulkopuolista toimintaa ja huomioida asiakkaiden yksilölliset tarpeet toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Haastattelun perusteella asiakkaiden toiveissa korostui osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden merkitys. Toiminnassa arvostetaan yhteisiä tapahtumia, johon kaikilla on mahdollisuus osallistua. Haastatteluiden perusteella voidaan todeta asiakkaiden olevan tyytyväisiä monitoimikeskusten toimintaan, vaikka kehittämistarpeita nostettiin esille. Haastattelumme mahdollisti kriittisenkin vuorovaikutuksen asiakkaiden ja henkilökunnan välille anonyymiyden avulla.

Toteuttamamme haastattelun avulla saimme tuotettua tarpeellista tietoa tilaajalle. Olemme tyytyväisiä laatimaamme haastattelulomakkeeseen ja sen toteutukseen, sillä vastausprosentti oli huomattavasti ennustettua suurempi. Onnistuimme saamaan vastauksia kaikilta haastatteluun osallistuneilta, ja vain yhden vastauksen jättimme huomioimatta vastauksen epäluotettavuuden vuoksi. Koimme onnistuneemme haastattelun suunnittelussa, sillä sen avulla myös vaikeasti vammaiset pystyivät kertomaan mielipiteensä kuvia apuna käyttäen. Haastattelusta saatiin luotua positiivinen tilanne pyrkimällä rentoon ilmapiiriin ja kannustamalla vastaajia avoimeen

keskusteluun. Haastateltavat osallistuivat innolla haastatteluihin ja vaikuttivat iloisilta siitä, että saivat henkilökohtaisesti kertoa, mistä pitävät ja mistä eivät.

Haastattelun korkean vastausprosentin seurauksena voimme todeta, että haastattelu oli toimiva, vaikka vastaajien vammaisuuden asteet olivat vaihtelevia. Myös tietoperustan keruu ja auki kirjoittaminen oli yllättävän haastavaa, sillä työmme ei edusta puhtaasti mitään tiettyä näkökulmaa. Toivomme, että opinnäytetyömme avulla toimeksiantaja pystyy kehittämään työ- ja päivätoimintaa enemmän asiakaslähtoisemmäksi ja monipuolisemmaksi. Meille opinnäytetyössä tärkeintä oli mahdollistaa vammaisten osallisuus heitä koskevan toiminnan suunnittelussa, ja tämä tavoite täyttyi.

Opiskelijoiden oppimiskokemuksena opinnäytetyön työstäminen ja toteuttaminen oli monin tavoin opettavainen prosessi. Opinnäytetyön kirjallinen osuus osoittautui monine erilaisine vaiheineen aikaa vieväksi ja työläämmäksi kuin olimme ennakoineet. Emme olleet opintojemme aikana tuottaneet näin suurta tutkimusta, tästä johtuen taustatyön määrä yllätti meidät. Onnistuimme kuitenkin tuomaan tärkeimmät asiat esiin niin tietoperustasta, haastattelun laatisesta ja toteuttamisesta kuin analyysistakin. Haasteista huolimatta opinnäytetyön tekeminen mahdollisti koko opinnäytetyöprosessin hahmottamisen kokonaisuutena.

Opinnäytetyö on opettanut ongelmanratkaisutaitoja ja vuorovaikutustaitoja, koska prosessin aikana tuli vastaan yhteisiä ratkaisuja ja kompromisseja vaativia tilanteita. Haastattelulomakkeen tekovaiheessa lopullisen lomakkeen valmiiksi tuottaminen vaati koko ryhmän suurta panostusta, koska lomaketta piti muokata vastaamaan asiakkaiden kykyä vastata siihen. Raportoinnissa haasteita tuotti myös oikeanlaisen lähdemateriaalin löytäminen tietoperustaan ja aiheeseen sopivaksi. Meidän mielestämme oli tärkeää, että yhteinen kommunikointi ja työskentely toimivat. Ryhmätyöskentely mahdollistaa erilaisia näkökulmia, joka auttaa lopputuloksen hiomisen paremmaksi. Uskomme saaneen opinnäytetyöprosessin kautta hyvät valmiudet työelämän palveluiden kehittämiseen sekä projektimaiseen työskentelyyn.

7.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusaineiston ja sen käsittelyn luottamuksellisuus sekä osallistumisen vapaaehtoisuus ovat tärkeä osa tutkimuksen eettistä perustaa. Haastatteluista saadusta aineistosta on mahdotonta tunnistaa tai selvittää vastaajien henkilöllisyyttä, eikä se ole tutkimuksessamme oleellista. Myöskään vammaisuuden tyypillä tai vaikeusasteella ei ole merkitystä, koska tarkastelemme kaikkia vammaisia yhtenä heterogeenisenä ryhmänä.

Tarkastelimme aineistoa yhtenä kokonaisuutena ja muodostimme siitä kokonaiskuvan Kalajoen työ- ja päivätoiminnan asiakkaiden kokemuksista. Tiedostimme vammaisten henkilöiden iästä, sukupuolesta ja yksilöllisyydestä johtuvat erot, samoin eri vammoihin liittyvät haasteet tai toimintakyvyn vaikeudet. Tutkimuksemme tarkoitus ei ollut eritellä osallisuuden mahdollisuuksia tai ilmenemistä vamma ryhmittäin eikä tehdä myöskään eroja iän tai sukupuolen perusteella, vaan nimenomaan edistää vammaisten osallisuutta Kalajoen työ- ja päivätoiminnassa. Emme tehneet jakoa vammaisryhmittäin tai iän ja sukupuolen perusteella, koska aineisto oli suhteellisen pieni ja riski anonymiteetin rikkoontumiselle oli olemassa. Pienillä paikkakunnilla tunnistaminen olisi ollut mahdollista.

Eettisyys ilmenee tutkimuksessamme myös Kalajoen työ- ja päivätoiminnan asiakkaiden ja työntekijöiden arvostavana kohtaamisena. Huomioimme haastattelulomaketta laatiessamme asiakkaiden vammaisuuden, jotta he kykenivät mahdollisimman itsenäisesti ilmaisemaan mielipiteitään. Osoitimme arvostusta asiakkaiden mielipiteitä kohtaan ja kerroimme jokaisen vastauksen olevan arvokas.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Vilkan (2015) mukaan tutkimuksen luotettavuuden tarkoituksena on pyrkiä tulosten tarkkuuteen eikä antaa sattumanvaraisia tuloksia. Tärkeää on muistaa, että opinnäytetyömme tulokset koskevat ainoastaan Kalajoen kaupungin monitoimikeskusten asiakkaita, joten emme voi yleistää vastauksia kaikkiin vastaavanlaisiin keskuksiin. (Vilka 2015.)

Hyvän tutkimuseetiikan mukaisesti annoimme haastatteluihin osallistuville tietoa haastattelun aiheesta ja heille oli mahdollisuus esittää haastatteluun ja haastattelutilanteeseen liittyviä kysymyksiä ja tarkennuksia halutessaan (Vilkkä 2015, 194.) Haastatteluun osallistuminen oli asiakkaille täysin vapaaehtoista ja vastaukset pysyivät tunnistamattomina. Haastattelut toteutettiin etukäteissuunnitelmamme mukaisesti ja niistä saatujen aineiston määrä oli riittävä luotettavan tuloksen saamiseksi. Jokainen haastattelu aloitettiin samalla kysymyksellä, jonka jälkeen haastattelu eteni yksilökohtaisesti eteenpäin. Kuvien käyttö mahdollisti keskustelun kulkeutuvan haastateltavalle mielekkääksi kokemien asioiden pariin luontevasti. Haastattelijoina tehtävänämmä oli varmistaa, että tutkimukseen tarvittava tieto ja molemminpuolinen ymmärrys haastattelun aikana toteutui. (Vilkkä 2015, 194.) Kerroimme haastattelujen aikana, etteivät muut kuin opinnäytetyön tekijät tiedä kenen vastaus on. Näin varmistimme luottamuksen tunteen asiakkaan ja haastattelijan välille.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oli tärkeää, ettei haastattelija johdattele haastateltavaa tietynlaisiin vastauksiin. Emme haastattelun aikana keskustelleet monitoimikeskusten nykyisestä toiminnasta, mikäli asiakas ei tuonut asiaa esille. Esitimme tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä haastattelutilanteissa, joilla pyrittiin saamaan tarkennuksia asiakkaan esittämiin näkemyksiin.

Tutkimuksemme tiedonhankinta on ollut aktiivista koko opinnäytetyöprosessin ajan. Lähteiden valinnassa on käytetty harkintaa, ja myös asiantuntemus on ollut tärkeä osa lähteiden valintaa. Olemme käyttäneen opinnäytetyö- ja internet-lähteitä harkiten, jotta luotettavuus säilyisi. Opinnäytetyötä kirjoittaessa on pyritty noudattamaan läpinäkyvyyden periaatetta.

LÄHTEET

Aaltonen, S. & Arvio, M. 2011. Kehitysvammainen potilaana. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy/ Duodecim.

Era, T (toim.) 2013. Osallisuus- oikeutta vai pakko? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja sarja. Saatavilla: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu: 26.1.2019

Grunewald, K., 2010, Från idiot till medborgare. De utvecklingsstördas historia. Stockholm: Gothia Förlag ab, 19

Hallapuro, J. & Patamäki, M. 2016. "On tärkeä osallistua, ettei ole vain ylhäältä ohjattua"- Asiakkaiden näkemyksiä Vallilan työ- ja valmennuskeskuksen työtoiminnasta ja sen kehittämistarpeista. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. Viitattu: 2.5.2019.

Hirsjärvi, S, Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi. Viitattu: 2.5.2019.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino. Viitattu: 2.5.2019.

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider. T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1. Viitattu 22.10.2017.

Kaipinen, M. 2017. Lakien soveltamisjärjestys. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/lakien-soveltamisjarjestys>. Viitattu 19.2.2019.

Kairi, T., Nummelin, T. ja Teittinen, A. 2010. Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kriittisiä arvioita kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävässä työtoiminnasta. Kehitysvammaliiton selvityksiä 6. Helsinki: Kehitysvammaliitto. Saatavissa: https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/kehitysvammaliiton_selvityksia_6.pdf. Viitattu 21.4.2019.

Kalajoki. 2019. Työ ja Yrittäminen: Päivä- ja työtoiminta. Saatavissa: <https://kalajoki.fi/tyo-ja-yrittaminen/tyollisyyspalvelut/paiva-ja-tyotoiminta/>. Viitattu 25.4.2019.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu: 1.2.2019

Kehitysvammaliitto. 2019. Työ. Kehitysvammaliitto.fi. Saatavissa: <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/tyo/>. Viitattu: 23.1.2019.

Kela. 2018. Kelan terminologinen sanasto- etuuksiin liittyvät käsitteet teoksessa Suhonen, S. (toim.) 5. laitos. Helsinki. Saatavissa: https://www.kela.fi/documents/10180/17802081/Kelan_terminologinen_sanasto_5laitos.pdf/6accac09-bb77-4f5d-bf95-a0727bf15f32. Viitattu: 23.1.2019.

Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Raine Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. 74–88. Viitattu: 20.01.2019.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>. Viitattu: 22.2.2019

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>. Viitattu: 12.5.2019.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/370. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>, Viitattu: 22.2.2019

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>. Viitattu: 22.2.2019

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2000/20000812>. Viitattu: 22.5.2019.

Leemann, L & Hämäläinen, R-M. 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka. 586-592. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131350/YP1605_Leemann%26Hamalainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu: 22.5.2019.

Lähteinen, M. & Hämeen- Anttila, L. 2017. Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Julkaisussa: Kanaoja, A., Lähteinen, M. ja Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. painos. Helsinki: Tietosanoma Oy, 48–93.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2012. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki. Sanoma Pro.

Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Teoksessa Kaski, M. (toim.) Kehitysvammaisuus, Helsinki: Sanoma Pro.

Miettinen, S. 2010. Vammaisuutta kuvaamassa. Maailman terveystyön toimintakykyluokitukset vammaisuutta koskevan tiedon tuottamisen käytäntöinä. Teoksessa Antti Teittinen (toim.) Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press. 42-64.

Nivala, E. & Ryytänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14. Saatavissa: <https://docplayer.fi/30318000-Kohti-sosiaalipedagogista-osallisuuden-ideaalia.html> . Viitattu: 19.4.2019.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Sen, A., 2013. The ends and means of sustainability. Journal of Human Development and Capabilities 14:1, 6–20.

Seppälä, H. 2017. Erilaiset eväät. Kirja kehitysvammaisuudesta. Helsinki: Opikse. Viitattu: 19.11.2018

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 1.1.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisusarja 2014:32. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70311> Viitattu: 23.2.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72197/URN%3aNBN%3afi-fe201504225692.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu: 3.5.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019a. Vammaispalveluja koskeva lainsäädäntö. Saatavissa: <https://stm.fi/lainsaadanto/vammaiset>. Viitattu 19.2.2019.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019b. Osallisuuden edistäminen. Saatavilla: <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen> . Viitattu: 23.2.2019.

Suomen perustuslaki. 731/1999. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki> Viitattu: 1.1.2019.

Teittinen, A. 2015. Miksi vammaiset syrjäytyvät työelämästä? Rakenteellinen näkökulma. Teoksessa Joel Kivirauma (toim.) Vammaisten elämä ja elämäkertä. Tulkintoja vammaisuudesta 1900-luvun Suomessa. Helsinki: Kynnys ry, 75-100.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2018a. Vammaispalveluiden käsikirja. Päivätoiminta, Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/paivatoiminta>. Viitattu 19.2.2019.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018b Vammaispalveluiden käsikirja. Vammaislainsäädännön uudistus. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/ajankohtaista/vammaislainsaadannon-uudistus>. Viitattu: 22.2.2019.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos_2018c Vammaispalvelujen käsikirja. Vammaisuus. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisuus> Viitattu: 5.5.2019.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/reder/9789520400118>. Viitattu: 20.4.2019.

United Nations 2007 Convention on the Rights of Persons with Disabilities – Articles, Saatavissa: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html> Viitattu: 5.5.2019.

Vernerinet. 2019. Työtoiminta. Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/tyotoiminta>. Viitattu 21.4.2019.

Vesala, H., Klem, S. & Ahlsten, M. 2015. Kehitysvammaisten ihmisten työllisyystilanne 2013-2014. Helsinki: Kehitysvammaliitto. Saatavissa: https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton_selvityksia_9.pdf. Viitattu: 20.4.2019.

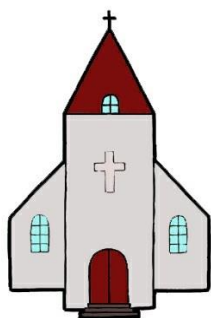
Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2005 Tutkimusmetodeja ammatilliselle kentälle. Saatavissa: hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehita.pdf, Viitattu: 1.5.2019.

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, 27/2016. Saatavissa: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

KIRKKO

MUSIIKKI

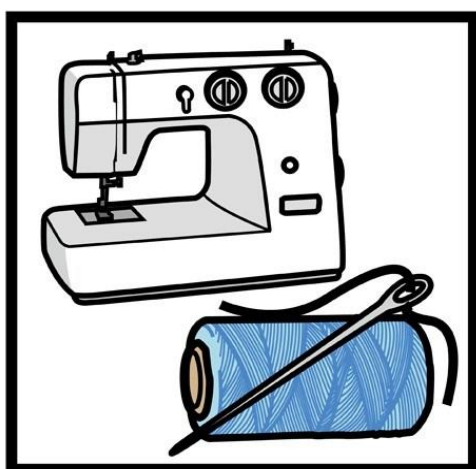
TANSSI

valokuvaus

KÄSITYÖT

kahvila

LUONTO/ RETKEILY

LEIPOMINEN

JUMPPA/ LIIKUNTA

YHDESSÄOLO

KERHO

MAALAUUS

UINTI

ELOKUVA

RETKET/AJELUT

ASKARTELU

TABLETTITYÖSKENTELEY

ESIINTYMINEN

KIRJASTO

PUUTYÖT

ULKOILU

JOTAIN MUUTA, MITÄ

Toiminnankehittämiskysely Maakarın ja Kuunarin asiakkaille

1. Mitä sinä tykkäät tehdä?

Valitse 1-3 mieluisinta kuvaa

Tähän voit kirjoittaa ajatuksiasi:

---

2 Mistä sinä et pidä?

valitse 1-3 kuvaa

Tähän voit kirjoittaa ajatuksiasi:

Kiitos vastauksistasi!

